

ще 26 вересня 1995 року ПА РЄ висновку Комітет міністрів Ради Європи одностайно ухвалив резолюцію про запрошення України стати 37-м членом організації і приєднатися до її Статуту, а вже 31 жовтня 1995 року Верховна Рада України ухвалила Закон України про приєднання до Статуту Ради Європи. 9 листопада 1995 року відбулась урочиста церемонія вступу України до Ради Європи. Набувши членства в цій Організації Україна взяла на себе низку зобов'язань у сфері реформування чинного законодавства. При цьому Рада Європи висловила готовність надавати всебічну експертну допомогу.

Підсумовуючи, варто наголосити, що в першій половині 90-х років ХХ століття Україна, розпочавши зрушення в бік демократичного режиму, потребувала пошуку та розробки зовнішньополітичних стратегій. Геополітичне розташування та національні інтереси держави зумовили обрання Україною європейського вектору розвитку. Важливу роль у цьому відіграли бажання суспільства та політичного керівництва повернути країну до світової спільноти. Після проголошення Україною наміру набути членства в Раді Європи, відбулася активізація співпраці держави з цією організацією на урядовому та парламентському рівнях. Україна, приєднавшись до низки європейських конвенцій та адаптувавши певною мірою законодавство до європейських стандартів, зробила все можливе, аби стати повноправним членом Ради Європи.

Список використаних джерел

1. Івахів О. Геополітичні аспекти співпраці України з країнами Євразійського регіону / О. Івахів // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – К., 2011. – Вип. 23. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua>
2. Мармазов В. Є. Україна в політико-правовому просторі Ради Європи / В. Є. Мармазов. – К., 1999. – 399 с.

3. Забарко Б. Міст між Заходом і Сходом. Рада Європи: історія і перспективи / Б. Забарко // Політика і час. – 1994. – № 7.
4. Заблоцька Л. Г. Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи / Л. Г. Заблоцька. – К., 2007. – 204 с.
5. Україна і Рада Європи: обопільне пізнання // Політика і час. – 1992. – №11–12.
6. Шульга М. На шляху до Європи. Верховна Рада України закладає основи для входження до Парламентської Асамблеї Ради Європи / М. Шульга // Політика і час. – 1993. – № 12. – 93 с.
7. Флоренц Бенуа-Ромер. Право Ради Європи. Прямує до загальноєвропейського простору / Бенуа-Ромер Флоренц. – К., 2007. – 232 с.
8. Зленко А. Від внутрішніх потреб до зовнішніх пріоритетів: Виступи, промови, інтерв'ю, статті. / Анатолій Зленко. – К.: Преса України, 2002. – 346 с.
9. Піляєв І. С. Рада Європи в сучасному євроінтеграційному процесі / І. С. Піляєв. – К., 2003. – 436 с.
10. Vienna Declaration of the First Summit of Heads of State and Government of the Member State of the Council of Europe 9 October, 1993, Vienna. [Electronic resource. – Mode of access: <http://cm.coe.int>
11. Європа кличе нас // Голос України. – 1994. – 19 квіт. – №72 (822). – 8 с.
12. Перепелиця Г.М., Дмитров С.О. Воєнна безпека України на межі тисячоліть / Г. М. Перепелиця, С. О. Дмитров. – К.: Стило, 2002. – 394 с. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua>
13. Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо вступу України. Страсбург, 26 вересня 1995 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
14. Чиж І. С. Україна в Раді Європи / І. С. Чиж. – К., 2001. – 308 с.
15. Павличенко О. Україна в Раді Європи: здобутки, перспективи, проблеми [Електронний ресурс] / О. Павличенко. – Режим доступу: <http://khpg.org>
16. Бюро інформації Ради Європи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hreuc.com>
17. Висновок N 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи. Страсбург, 26 вересня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_590
18. Писанська В. "Ласкаво просимо, Україно!" Успіх делегації Верховної Ради у Стразбурзі / В. Писанська // Голос України. – 1995. – 28 верес. – №183 (1183). – 16 с.

Надійшла до редколегії 14.02.14

Н. Гузь, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

НАЧАЛЬНЫЙ ЭТАП СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И СОВЕТА ЕВРОПЫ

В статье исследуется начальный этап сотрудничества Украины и Совета Европы, определяются основные внешнеполитические ориентиры независимой Украины.

Ключевые слова: геополитическое положение, внешняя политика, сотрудничество, Украина, Совет Европы.

N. Guz, Postgraduate Stud.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

EARLY STAGE OF COLLABORATION BETWEEN UKRAINE AND THE COUNCIL OF EUROPE

The article investigated an early stage of collaboration between Ukraine and the Council of Europe in 1992- 1995 and determined the basic foreign policy goals of independent Ukraine.

Keywords: geopolitical situation, foreign policy, collaboration, Ukraine, the Council of Europe.

УДК 930. 2 (477) (092) Крип'якевич І., Кордуба М.

І. Заболотна, канд. іст. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА В НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА ТА МИРОНА КОРДУБИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Присвячено порівняльній характеристиці основних проблем теоретичного джерелознавства у творчості учнів львівської історичної школи М. Грушевського – Івана Крип'якевича та Мирона Кордуби. Сконцентровано увагу на висвітленні ролі вчених в розробці класифікації історичних джерел і визначенні основних джерелознавчих дефініцій.

Ключові слова: джерелознавство, теоретичне джерелознавство, методологія, методика історичного дослідження, дефініції.

Теорія джерелознавства як сукупність систематизованих та перевірюваних практикою знань про його предмет, структуру й місце в історичній науці є складовою історичного джерелознавства як науки. Теоретичне джерелознавство служить взаємозв'язку методології, методики і техніки дослідження.

Розвиток сучасного вітчизняного джерелознавства неможливий без врахування набутих і досягнень попередніх поколінь істориків, джерелознавчий аспект творчості яких залишається маловідомим чи невідомим взагалі. Історія теоретичного джерелознавства була б неповною без врахування напрацьовань з цієї проблеми

© Заболотна І., 2014

тики представників львівської школи М. Грушевського, які по суті, стояли біля витоків українського джерелознавства. Їм вдалося, враховуючи іноземний джерелознавчий досвід, адаптувати його до українських реалій.

Методиці історичного дослідження М. Кордуби присвятила ряд статей львівський науковець У. Великопольська [3, 4, 5]. Теоретичні проблеми джерелознавства розкриті в підручнику "Історичне джерелознавство" [8], монографіях Я. Калакури [9], О. Богдашиної [1, 2].

Слід відзначити, що як Іван Крип'якевич, так і Мирон Кордуба приділили значну увагу принципам теоретичним проблемам джерелознавства, насамперед дефініціям, класифікації джерел.

М. Кордуба читав лекції з методології, які були розмножені склягоном у 1922 р. в Українському таємному університеті у Львові [10]. Тексти лекцій з методології історичного дослідження М. Кордуба почав готувати ще влітку 1921 р., перебуваючи на вакаціях у селі Сушно у родичів (нині Радехівський район Львівської області). Про це він записав у своєму щоденнику: "29 серпня (понеділок). Приготовлював виклади на майбутній академічний семестр (хочу читати методологію історії)" [12, арк. 56].

І. Крип'якевич свої погляди на методологію історії і основні завдання методики історичного дослідження виклав у підготовленому ним ще у 1918 р. для читання у Кам'янець-Подільському університеті відповідному "Курсі з вправами" [17]. Отже можна стверджувати, що І. Крип'якевич почав раніше розробляти цю проблематику, хоча саме М. Кордубі належить перший український друкований підручник з методології.

У вступі до курсу І. Крип'якевич дав широке обґрунтування актуальності розробки методики історичного дослідження. Ще молодим дослідником він відчув недостатню розробленість української методики історичного дослідження. Дослідник відзначав, що в Україні це "не витворилась добра школа методичної науки", "не маємо у нас добрих взірців методичних студій" [17]. І. Крип'якевич обстоював право на існування спеціальної методики історичних досліджень і критикував твердження, що метод "се ніщо інше, як пристосування здорового розуму до якоїсь науки і її завдань". Вчений заперечував думку, що "хто має ясний погляд на річ, той зуміє дослідити історичний матеріал і без ніяких штучних правил" [17].

І. Крип'якевич зазначає, що методика є окремою, досить новою наукою (витвором XIX-XX ст.). Він наголошує на особливій необхідності послугоування її інструментарієм саме для українських істориків задля забезпечення високого наукового рівня праць: "Перед легковажен[ням] методу треба остерігатися передусім нам. Укр[аїнським] дослідникам працювати методично є дуже важно з двох причин. 1. що не маємо у нас добрих взірців метод[ичних] студій, 2. що потреби історич[ної] науки у нас дуже великі і ми примушені працювати споро" [17]. Він зазначає, що навіть найвизначніші українські науковці "працюють не методично". Прогалини, слабкі місця мають місце насамперед через те, що історики поспішають і знайшовши джерело – одразу прагнуть його опублікувати, поверхово увійшовши в якусь тему – негайно пишуть по ній працю. "Через се ті праці необдумані", – підсумовує вчений. За приклад І. Крип'якевич ставить "культурні країни", в яких історичні студії в той час стояли на найвищому рівні (Німеччина, Франція, Англія). Дослідник там роками вивчає тему, "прикладає вістря критики", пильно працює над конструкцією роботи, дбає про виклад, стиль, тому там з'являються справжні шедеври наукової праці – аналітичні студії і синтетичні монографії – речі, що мають справді невмируще значення на цілі десятиліття.

І врешті І. Крип'якевич висловлює своє наукове credo як дослідника: "Ми мусимо змагати щоби підняти нашу історію "Multum, non multa" – багато змісту не багато праць. Ліпшу прислугу віддасть науці і народові той, хто напише одну добру книжку, як той, хто засипує наукові журнали малими незрілими працями без вартости" [17].

Читаючи в Українському таємному університеті у Львові [7] лекції з історіографії, проводячи також семінар з методики історичного дослідження, І. Крип'якевич звертав увагу на джерелознавство. Бувший студент Таємного університету у Львові С. Волинець згадував: "Головним предметом, що його викладав професор І. Крип'якевич, була методика історичних дослідів. Цю дисципліну викладав він дуже солідно, бо сам був знаменитим її знавцем" [6, с. 87]. За його словами, вчений "...був послідовником німецької школи в тій ділянці, а зокрема професора Е. Бернгайма, але поручав нам познайомитись з французькою школою методики історичних дослідів і радив читати зразковий твір з тієї ділянки, написаний двома французькими авторами, а саме Шарлем Віктором Лянглею і Шарлем Сеньобо" [6, с. 87].

Крім курсів з методики в 20-40-х рр., І. Крип'якевич наприкінці 60-х рр. XX ст. підготував на основі розробок попередніх років "Нарис методики історичного дослідження" [19], що став узагальненням його практичного досвіду із дослідження історичних джерел.

Слід відзначити, що розуміння суті методології обидвома вченими збігалось із тлумаченням значення терміну "методологія", що має грецьке походження: "methodos – шлях дослідження, теорія і підходи до пізнання та logos – вчення, наука [9, с. 100]. Як і сучасні дослідники, вони враховували, що методологія "ґрунтується на загальній теорії наукового пізнання, на здобутках досвіду, виступає як синтез теорії і практики наукового дослідження" [9, с. 100].

Варто зауважити, що під **методологією** обидва вчені розуміли сукупність методів історичного дослідження. М. Кордуба бачив "методологію" як систему методів, котрі відтворюють джерело як явище культури певного часу [4, с. 72]. І. Крип'якевич визначав методологію як науку "про метод, загальний виклад про поняття і єство методу якоїсь науки" [17].

Метод історичного дослідження М. Кордуба ототожнював із виробленням способу праці ("Вироблене способу праці (метода)") [11, арк. 4 зв.]. І. Крип'якевич методом вважав "спосіб, яким з матеріалу якої-небудь науки добуваємо знання", а також зазначав, що "се ті дороги, котрими добуваємо з матеріалу нашої науки знання" [17].

Методика ж в баченні І. Крип'якевича це – "приложена методологія", "збір поодиноких методичних засад", тобто прикладна галузь історичної науки [17].

Слід зауважити, що обидва вчені, розглядаючи проблеми методології історії, на практиці більшу увагу приділяли методиці історичного дослідження. Так, незважаючи на те, що праця М. Кордуби має назву "Методологія історії. Виклади", вона більшою мірою стосується методики історичного дослідження, ніж методології історії в сучасному розумінні, адже завданням теоретичної історії є осмислення поступового розвитку об'єкта дослідження, методів його пізнання, формування наукових знань та їх соціальної значущості [4, с. 72].

Виходячи із теперішньої оцінки ролі і місця в структурі історичної науки джерелознавства, варто зупинитися на розумінні його суті і завдань обома вченими. В той час як сьогоденні історичне джерелознавство визначається як спеціальна галузь історичних знань, яка вивчає походження історичних джерел, теорію і методику їхнього використання в історичних дослідженнях, склад, структуру і функціонування джерельної бази історичної

науки [8, с. 11] на той час джерелознавство відносилось до т. зв. "помічних історичних дисциплін".

Розробку теоретичних проблем джерелознавства І. Крип'якевич, як і М. Кордуба, вважали важливим завданням наукового процесу. Теоретичні аспекти джерелознавства знайшли місце і в науковій спадщині М. Кордуби, зокрема навчальному посібнику "Методологія історії. Виклади" [10] та рукописній праці "Розмеження і поділ історичного предмету" [11]. М. Кордуба одним із перших українських вчених зайнявся питаннями теоретичного джерелознавства. Він приділив увагу основним функціям джерелознавства: евристичній, що передбачала пошук і класифікацію джерел, та методико-аналітичній, що включала критичний аналіз джерел і розробку методів історичного дослідження. На думку М. Кордуби, основне завдання джерелознавства полягало у перевірці достовірності факту, почерпнутого з досліджуваного джерела.

З джерелознавством була пов'язана викладацька діяльність І. Крип'якевича. У 1930-і рр. І. Крип'якевич був заступником голови історико-джерелознавчої комісії, яка була створена для роботи зі студентами-українцями, про що згадував його учень О. Прицак [21, с. 86]. В 1935-1939 рр. І. Крип'якевич у Богословській академії читав курс "Джерела до історії греко-католицьких парохій". У папці "Аспірантура. 1945 р. Методика" знаходяться також матеріали щодо теми "Джерелознавство", розробленої, як видно, для аспірантів Львівського державного університету ім. І. Франка [13].

Джерелознавство, як і більшість вчених того часу, учні М. Грушевського вважали допоміжною історичною дисципліною ("помічною наукою"). Проте можемо спостерігати зміну підходів щодо місця джерелознавства в системі допоміжних наук на прикладі І. Крип'якевича. До кінця 1950-х рр. вчений не надавав першорядного значення джерелознавству, не виділяв його з-поміж інших допоміжних дисциплін [23, с. 489]. По важливості і близькості до історичних джерел перше місце вчений відводив архівознавству. Джерелознавство, що було тісно зв'язане з архівними дослідженнями, він ставив відповідно на друге місце. Проте в 1960-х рр. думка вченого про місце і роль джерелознавства в історичному дослідженні та в системі допоміжних (спеціальних) дисциплін змінюється. Це підтверджує його машинопис "Допоміжні (спеціальні) історичні дисципліни", що зберігається в родинному архіві Крип'якевичів, і є, вірогідно, нотатками неопублікованого IV розділу його відомого "Нарису методики історичних досліджень" [18]. В ньому І. Крип'якевич джерелознавству відводив першорядне місце в системі допоміжних (спеціальних) дисциплін з огляду на глобальність завдань, які воно вирішує: розробка теорії і методики критичного вивчення історичних джерел [18]. Раніше завданням джерелознавства він вважав підбір історичних джерел, їх класифікацію та критичний аналіз.

Обидва вчені приділили значну увагу такій основній теоретичній проблемі історичного джерелознавства як **дефініція історичного джерела**. В своїй "Методології історії", розглядаючи та порівнюючи дефініції історичного джерела Ш. Лангла та Ш. Сеньобоса, Е. Бернгейма, а також О. Лаппо-Данилевського, М. Кордуба подав і власне тлумачення історичного джерела, яке, на його думку, становить "...реалізований продукт людської психіки, пригожий для розсліду фактів з історичним значінням [10, с. 3]". Як видно, вчений, швидше за все під впливом О. Лаппо-Данилевського, розглядав джерело як явище культури певного часу, "психічний про-

дукт", наголошуючи на його психологічному характері¹. В рукописній праці "Розмеження і поділ історичного предмету" М. Кордуба дав таке визначення джерела: "Матеріал, з якого історична наука черпає свої відомості, зовемо жерелами. Так називаємо спеціально матеріал історичної науки, бо він не є – як матеріал інших наук (прим. ботаніки) предметом пізнання, а тільки средством до того. Предметом є діяння людей, котрі ми при помочи жерел хочемо пізнати" [11, арк. 6 зв.].

Підхід І. Крип'якевича до визначення поняття "історичне джерело" зазнав певної еволюції. "Жерела – матеріал, з якого історична наука черпає свої відомості", – писав він у січні 1918 р. [16] (очевидна подібність з другою дефініцією М. Кордуби). У жовтні цього ж року вчений конкретизує це поняття: "Матеріал, з якого наша наука черпає пізнання, називається жерелами. Історичні жерела – в малій частині обсервації, в більшій же сліди історичних подій" [11]. В курсі лекцій "Семінар", які вірогідно в 1930-і рр. І. Крип'якевич читав студентам в рамках історико-джерелознавчої комісії НТШ історичними джерелами названі "Первісні твори, які відносяться до історії" [20].

У 1967 р. вчений дає викінчене, в його розумінні, поняття джерела: "Матеріал, на основі якого складаємо історію – джерела. Історичне джерело – все те, з чого можемо добути відомості про минуле" [19, № 2, с. 100]. А. Санцевич та Н. Комаренко вважали занадто широким тлумачення І. Крип'якевичем даного поняття [24, с. 116], але саме це всеохоплююче тлумачення, на наш погляд, дає можливість і сьогодні, коли мають місце різні методологічні підходи до цього питання, вважати визначення І. Крип'якевича таким, що не втратило свого значення.

Значну увагу обидва вчені приділяли **класифікації історичних джерел**. Насамперед вони дотримувалися однієї з найстаріших класифікаційних схем поділу джерел на останки і традиції, слідуючи за поділом історичних джерел Е. Бернгеймом, який здійснив одну із перших спроб об'єднання наукової класифікації джерел і, виходячи з близькості історичних джерел до фактів, поділив їх на два класи: залишки (останки) та історичні традиції (перекази) [8, с. 89]. Загалом класифікація джерел сприяла підбору найоптимальніших методів дослідження.

Варто зазначити, що у І. Крип'якевича дещо змінювалася (коливалася) назва груп джерел. Так, з 1918 р. він дотримувався схеми поділу джерел на останки і традиції. У середині 1940-х рр. замість поняття "останки" вчений вживає поняття "залишки" з уточненням його змісту: "залишки – матеріал, який залишився прямо з минулого без суб'єктивного забарвлення" [14]. Цей поділ у 1960-х рр., який він називав поділом за походженням, набув остаточного вигляду: а) залишки або останки; б) традиція (перекази) [19, №2, с. 102].

Спостерігається подібність у тлумаченні цих понять обома вченими з точки зору мотивів створення. Так, на думку М. Кордуби, *залишки* – це матеріали, що дійшли до нас безпосередньо із минулих часів, тобто виникли без будь-якого наміру зберегти пам'ять про давні події (наприклад, фізичні рештки людей і тварин, предмети виробництва, звичаї, ділова документація, листування). "Останки. – стверджував М. Кордуба, – все, що безпосередньо по подіях остало" [11, арк. 6 зв.].

Останками І. Крип'якевич, подібно до своїх попередників – позитивістів, вважав "все те, що лишилося з подій минушини" [17]. Він наголошував, що "останки перейшли до нас без всякого наміру давніх людей, що-

¹ Для порівняння: у Лаппо-Данилевського – "под историческим источником должно разуметь доступный чуждому восприятию, т. е. реализованный, продукт человеческой психики".

би нам дати образ тодішнього життя" [17]. В 1930-х рр. останками він називає "все те, що позістало з минувшини, без наміру тодішніх людей те переказати потомности" [13]. І нарешті визначення 1967 року: "Залишки або останки – матеріал, що залишився прямо із минулого часу, тобто виник без будь-якого наміру зберегти пам'ять давніх подій" [19, №2, с. 102].

М. Кордуба зазначав, що *історичні перекази* (традиція) – це джерела, які створені з метою передати майбутнім поколінням знання про минулі події. Він писав: "Переказ (традиція) все що про події посередно перейшло до нас, переказане другими людьми" [11, арк. 6 зв.]. Вчений був переконаний, що "переказ все, хоч в різній степені, має намір задержати подію для пам'яті" [11, арк. 6 зв.].

І. Крип'якевич теж підкреслював, що "традиція – це є намір (підкреслено І. Крип'якевичем – І.З.) передати пам'ять про давні події" [17]. Традиція, на його думку, це "те, що про ті події переказано (підкреслено І. Крип'якевичем – І.З.) пізніше" [17], а також "се ті всі джерела, котрі переказано нам з виразним наміром, щоби їх заховати" [13]. Остаточне тлумачення поняття у 1960-х рр. має такий вигляд: "Традиція (перекази) – джерела, які створено з наміром передати майбутнім поколінням знання про колишні події" [19, № 2, с. 102].

В свою чергу М. Кордуба поділяв залишки на "останки в тісн[ім] змислі", коли нема наміру увіковічнити подію (останки людських тіл, їжа, мова, звичаї, ігри, закони, державний устрій, витвори техніки, науки і штуки (прилади, монети, зброя, будівлі), ділові акти, листи, рахунки) та пам'ятки як останки, що мають на меті "зберегти подію для пам'яті інтересованих і то для різних цілей" (грамоти, написи, пам'ятники) [11, арк. 6 зв.]. Проте можна зауважити, що таке тлумачення дещо стирає межу між залишками (останками) та історичною традицією (переказами).

М. Кордуба у праці "Методологія історії" під заголовком "Систематика" спробував розглянути питання класифікації історичних джерел, виходячи з їхньої вартості для історичного пізнання [10, с. 20]. Запозичивши у Е. Бернгейма схему поділу історичних переказів, М. Кордуба ділив їх на "образовий переказ" (портрети, ікони, карти), "усний" (оповідання, анекдоти, прислів'я, історичні пісні), "письменний" (написи історичного змісту, календарі, генеалогії, літописи, хроніки, спогади, життєписи) [10, с. 20].

Слідом за О. Лаппо-Данилевським М. Кордуба поділяв залишки культури на репродукції, пережитки і твори культури, а також підтримував його класифікацію, за якою джерела поділяються на такі, що зображують факти і такі, що позначають факти [5, с.167].

Загалом поділ джерел на вищезазначені групи зумовлює специфіку їх джерелознавчого аналізу (критики).

І. Крип'якевич був переконаний, що з огляду на те, що останки є прямими слідами чи відображенням подій, їх можна сприймати як достовірні свідчення минулого [17]. Водночас традиція "не раз викидає се, що їй непотрібне чи невідігдне, а доповняє прогалини своїми вигадками, прикрашує оповідання, надає йому тенденційне (підкреслено І. Крип'якевичем – З.І.) забарвлення", – писав він у 1918 р. [17] Згодом вчений стверджував, що джерела традиції "завжди мають тенденційне забарвлення, намагаються впливати на людину в якомусь напрямі. Тому дослідник повинен розглядати їх особливо критично" [19, № 2, с.102].

Розкриваючи структуру останків, І. Крип'якевич порівняно зі своїми попередніми роботами доповнює її за рахунок введення нових складових (фізичні залишки тварин, пам'ятники будівництва, листи), а також уточ-

нює деякі з них (елементи давньої мови, продукти давнього виробництва). До традиції (переказів) вчений відносив історичні написи, малюнки і скульптури, історичні поеми, генеалогічні таблиці, літописи, біографії, мемуари [19, № 2, с.102].

Слід відзначити, що вже в 1918 р. дослідник зробив спробу скласти класифікаційну схему історичних джерел, систематизувавши їх за основними зовнішніми ознаками. Привертає увагу поділ джерел групи традиції, яку І. Крип'якевич слідом за Е. Бернгеймом як і М. Кордуба, ділив на усну, писемну і образкову.

Вчений здійснює також видову класифікацію історичних джерел, еволюцію якої спостерігаємо протягом 1930-1960-х рр. Відомості про підходи І. Крип'якевича до класифікації джерел дають лекції з курсу "Джерела до історії греко-католицьких парохій", який він читав у 1935 р. [22] Вчений поділяв джерела на усні, фігуральні і письмові. До усних він відносив назви місцевостей (народні), мову, перекази, легенди, анекдоти, приповідки, поговірки. Щодо фігуральних джерел історик вказував, що це "сліди життя в землі", зауважував, що вони можуть бути не лише "передісторичними", але й новішими. Це кахлі, господарські знаряддя, двері, замки, "різьби", "давні написи", гравюри, дереворити, фото, герби на печатках. Про писемні джерела вчений зазначав, що вони "обильні", і виділяв серед них акти.

У 1945 р. І. Крип'якевич продовжував удосконалювати свою класифікацію джерел [14]. Не відмовляючись від традиційного поділу на залишки і традиції, він пропонує такий поділ за "зверхньою формою" (зовнішнім виглядом): 1) "письменні" і друковані; 2) образкові; 3) речові і фігурально-документальні; 4) усні і побутові. Цікава деталізація цього поділу на прикладі джерел з Хмельниччини: І. Писемні і друковані джерела: 1) акти (універсали, інструкції, листи гетьмана, акти полковників, сотників, городових отаманів, реєстри війська, описи паланок), 2) договори (Зборівський, Білоцерківський, Переяславський), 3) приватні акти, описи маєтностей, 4) листування приватне (описи боїв, переговорів, політичних подій), 5) діарії, події з подорожей, мемуари, 6) літописи, 7) літературні пам'ятки, 8) друки різного змісту, 9) часописи; ІІ. Образові: 1) написи (інскрипції), 2) малюнки (особливо історичного змісту), 3) портрети, 4) гравюри, літографії, 5) карти, плани; ІІІ. Речові та фігурально-монументальні джерела: 1) виробничі продукти (зброя, одяг), 2) монети і печатки, герби, 3) пам'ятники, скульптури, фігури надгробні, 4) будівлі, замки, 5) городища, замчища, могили, Січі, 6) садиби, села, міста; ІV Усні і побутові: 1) перекази, анекдоти, легенди, приповідки, 2) історичні пісні і думи, 3) мова, 4) власні назви, пережитки, звичаї, міфологія.

У підбірці матеріалів "Джерелознавство" [13] для аспірантів Львівського університету І. Крип'якевич дещо розширив перелік писемних джерел, додавши до них такі види як автобіографії, хроніки, грамоти, закони, реляції послів, генеалогії і родинні записи, хроніки, історіографія, друки та листівки. До переліку речових джерел і фігуральних монументів вчений вніс такі джерела як фізичні залишки, церкви, фортифікації, а до побутових – танок.

У 1967 р. поділ джерел за видами, який вчений називав поділом для практичного користування, мав такий вигляд: 1) письмові, 2) речові, 3) усні й побутові.

І. Крип'якевичу належить особлива заслуга в класифікації писемних джерел. Окрім праць методичного характеру, вона знайшла своє відображення у його надзвичайно цінній монографії "Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.)". Огляд публікацій [15]. В зазначеній праці вчений поділяє письмові джерела, що характеризуються, на два роди: документи та розповідні (нарративні) пам'ятки. До документів І. Крип'я-

кевич відносив грамоти, привілеї, адміністративні та військові накази, інвентарі маєтків, люстрації і ревізії земель, податкові і торгові реєстри, судові рішення, ухвали сеймиків, устави і книги цехів, церковні документи, книги братств і шкіл, матеріали до історії мистецтва, приватні листи та ін. До розповідних джерел вчений зараховував літописи, хроніки, щоденники, мемуари [15, с. 3-4].

У назві розділів вищезгаданої праці знайшла своє відображення і тематична класифікація писемних джерел: Адміністративно-правові джерела (А); Джерела про економічні відносини (Б); Джерела про соціально-політичні відносини (В); Джерела з історії освіти і культури (Г); Джерела з історії міст і сіл (Д). Ще детальніша класифікація письмових джерел міститься в структурі кожного розділу.

Слід відзначити, що в 1960-х рр. І. Крип'якевич вдосконалює класифікацію писемних джерел, які поділяв на чотири групи: акти, листи, мемуари й літописи, пам'ятки літератури. Особливу увагу вчений приділяв актам, які вважав основними джерелами періоду феодалізму, поділяючи їх, в свою чергу, на акти державного характеру і акти місцевого значення [19, № 2, с.103-104].

Отже, відомі українські вчені М. Кордуба та І. Крип'якевич, що були одними з найяскравіших представників львівської наукової школи М. Грушевського, зробили свій внесок у розвиток теоретичного джерелознавства. Вони звернулись до таких слабо розроблених теоретичних проблем як дефініція історичного джерела, класифікація джерел, що дозволяло підібрати найоптимальніші методи критичного аналізу джерел. Спостерігаються деякі спільні підходи, водночас простежується певна специфіка положень. Загалом їх наукові висновки не втрачають своєї актуальності і сьогодні.

Список використаних джерел

1. Богдашина О. Джерелознавство історії України: теорія, методика, історія: Навчально-методичний посібник / О. Богдашина. – Х., 2004.
2. Богдашина О. Позитивізм в історичній науці в Україні (60-ті рр. XIX – 20-ті рр. XX ст.). / О. Богдашина. – Х., 2010.
3. Великопольська У. Малознана праця Мирона Кордуби "Методологія історії". Спроба аналізу / У. Великопольська // Вісн. Львів. ун-ту. Серія історична. – 2005. – Вип. 39–40.

И. Заболотная, канд. ист. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЯ

В НАУЧНОМ НАСЛЕДИИ ИВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА И МИРОНА КОРДУБЫ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

В статье раскрывается вклад М. Кордубы и И. Крип'якевича в разработку проблем теоретического источниковедения.

Ключевые слова: источниковедение, теоретическое источниковедение, методология, методика исторического исследования, дефиниции.

I. Zabolotna, PhD (equiv. in History), Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THEORETICAL PROBLEMS IN SOURCE SCIENTIFIC HERITAGE BY IVAN KRYPYAKEVYCH AND MYRON KORDUBA: COMPARATIVE ASPECT

This article deals with M. Korduba and I. Krypyakevych's contribution to elaboration of problems of theoretical source study.

Keywords: source study, theoretical source study, methodology, methods of historical research, definitions.

УДК 006.915 (495)"71"

А. Зубко, канд. іст. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБОВІ ПРИЗВИСЬКА КНЯЗІВ В ДИНАСТІЇ РЮРИКОВИЧІВ

Дається характеристика особових прізвиськ князів династії Рюриковичів в IX–XVI ст. Прізвиська князів досліджуються в контексті традицій родової антропонімії.

Ключові слова: династія Рюриковичів, особові прізвиська князів, антропонімічні традиції, історичний факт, історичне джерело.

Династія Рюриковичів правила на Русі з середини IX по кінець XVI ст. – майже вісімсот років. За цей час велика кількість представників цього знатного роду, пере-

буваючи при владі, здійснила потужний вплив на політичне, культурне, релігійне життя держави. Таким чином, дослідження історії держави передовсім повинно

4. Великопольська У. Теоретико-методологічні праці Мирона Кордуби / У. Великопольська // Істор. журн. – 2008. – № 2.

5. Великопольська У. Теоретичні аспекти джерелознавства у науковій спадщині Мирона Кордуби / У. Великопольська // Спеціал. істор. дисципліни: питання теорії та методики. – 2007. – № 15.

6. Волинець С. Спогад про проф. Крип'якевича / С. Волинець // Укр. історик (УІ). – 1968. – № 1/4.

7. Заболотна І. Наукова та громадська діяльність І. Крип'якевича у 1920–1930 рр. / І. Заболотна // Дні науки історичного факультету: матеріали III Міжнар. наук. конф. молодих учених, присвяченої 65-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні: у 4 ч. – К., 2010. – Ч. 1.

8. Історичне джерелознавство: підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. – К., 2002.

9. Калакура Я. Українознавче дослідження: теорія та методологія / Я. Калакура. – Тернопіль, 2012.

10. Кордуба М. Методологія історії. Виклади / М. Кордуба. – Л., 1922.

11. Кордуба М. Розмежене і поділ історичного предмету / М. Кордуба // Державний архів Львівської області, ф. Р-2932, оп. 1, спр. 9.

12. Кордуба М. Спогади / М. Кордуба // ДАЛО, ф. Р-2932, оп. 1, спр. 2.

13. Крип'якевич І. Аспірантура. Джерелознавство // Родинний архів Крип'якевичів. – п. 173.

14. Крип'якевич І. Аспірантура. Методика // Родинний архів Крип'якевичів. – п. 173.

15. Крип'якевич І. Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.). Огляд публікацій / І. Крип'якевич. – К., 1962.

16. Крип'якевич І. Методика історії (Varia) до Хмельниччини. 27. І. 1918 // Родинний архів Крип'якевичів. – п. 168.

17. Крип'якевич І. Методика історії. Курс з вправами. 4. Х. 1918 // Родинний архів Крип'якевичів. – п. 149.

18. Крип'якевич І. Нарис методики історичних досліджень // Родинний архів Крип'якевичів. – Архів Р. Крип'якевича, п. а-б.

19. Крип'якевич І. Нарис методики історичних досліджень / І. Крип'якевич // Укр. іст. журн. – 1967. – № 2; № 3; № 4; № 7; № 8; № 9; № 10.

20. Крип'якевич І. Семинар // Родинний архів Крип'якевичів. – п. 173.

21. Прицак О. Іван Крип'якевич (1886–1967) / О. Прицак // УІ. – 1968. – № 1/4.

22. Протоколи викладів Др. І. Крип'якевича. "Акад[емічний] рік 1934/1935 студента II року Володимира Скритеня "Джерела до історії греко-католицьких парохій в Галичині" // Родинний архів Крип'якевичів. – п. 172.

23. Рубльов О. З листування Івана Крип'якевича з київськими колегами (1958–1959) / О. Рубльов // Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / Україна: культурна спадщина, нац. свідомість, державність / відп. ред. Я. Ісаєвич, упоряд. Ф. Стеблій. – Л., 2001. – № 8.

24. Санцевич А. Развитие исторической науки в Академии наук Украинской ССР 1936–1986 р. / А. Санцевич, Н. Комаренко. – К., 1986.

Надійшла до редколегії 17.02.14